

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ
АГРОЕКОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

МАРТИНЮК ГАЛИНА ПЕТРІВНА

УДК 636.082(334.71)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНІ ЗАСАДИ ВІДРОДЖЕННЯ
СКОТАРСТВА В СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВАХ

Спеціальність 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Житомир – 2016

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Житомирському національному агроекологічному університеті Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: кандидат економічних наук, професор
Дема Дмитро Іванович,
Житомирський національний
агроекологічний університет,
завідувач кафедри фінансів і кредиту

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Свиноус Іван Вікторович,
Білоцерківський національний
аграрний університет, завідувач
кафедри бухгалтерського обліку і аудиту

кандидат економічних наук, доцент
Яців Світлана Федорівна,
Львівський національний
аграрний університет,
доцент кафедри економіки підприємства
та інноваційної діяльності

Захист дисертації відбудеться 25 лютого 2016 р. о 12 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 14.083.02 у Житомирському національному агроекологічному університеті Міністерства освіти і науки України за адресою: 10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7, ауд. 55.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського національного агроекологічного університету Міністерства освіти і науки України за адресою: 10008, м. Житомир, бульвар Старий, 7.

Автореферат розісланий 22 січня 2016 р.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради,
кандидат економічних наук, доцент

Л. В. Тарасович

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Галузь скотарства відіграє важливу роль у формуванні продовольчої безпеки країни та її експортного потенціалу, забезпеченні населення важливими продуктами харчування (молоком та м'ясом), а промисловості – сировиною. Проте сучасний стан розвитку скотарства характеризується скороченням поголів'я ВРХ, низькою продуктивністю тварин, недостатньою кормовою базою, скороченням обсягів виробництва молока та м'яса. Відкритими залишаються проблеми оновлення засобів виробництва, інноваційно-інвестиційного забезпечення розвитку галузі, створення умов для виробництва безпечної та якісної продукції. Досить гостро постала потреба у формуванні інноваційної моделі розвитку скотарства, спроможної забезпечити його відродження та стійке прискорене зростання. Відтак, необхідність обґрунтування науково-методичних та практичних аспектів формування організаційно-економічних засад відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах визначає актуальність теми дослідження.

Концептуальні засади розвитку аграрного сектора економіки знайшли відображення у працях багатьох відомих вітчизняних економістів-аграрників, зокрема В. Андрійчука, О. Бородіної, П. Гайдуцького, Д. Деми, В. Зіновчука, Т. Зінчук, Ю. Лупенка, С. Кваші, А. Малиновського, М. Маліка, В. Месель-Веселяка, М. Пугачова, П. Саблука, О. Скидана, П. Стецюка, О. Ульяновченка, С. Ходаківського, Г. Черевка, В. Юрчишина та ін. Вивченню проблем відродження галузі скотарства, у т. ч. в сільськогосподарських підприємствах, присвячено праці В. Амбросова, П. Березівського, М. Бойка, М. Ільчука, П. Канінського, О. Мазуренко, В. Микитюка, М. Місюка, М. Пархомця, В. Ситника, І. Свиноуса, І. Топіхи, В. Топіхи, О. Шпичака, В. Шукаловича, О. Шуст, С. Яців та ін.

Відзначаючи цінність напрацювань названих учених і сучасних наукових розробок для теорії і практики формування організаційно-економічних засад відродження галузі скотарства, слід зауважити, що окремі аспекти зазначеної проблеми залишаються недостатньо вивченими й наразі гостро актуальними. Передусім це стосується необхідності розробки наукового підходу до вирішення проблем відродження галузі скотарства сільськогосподарських підприємств, в основу якого буде покладено організаційно-економічні імперативи її розвитку. Необхідним вбачається обґрунтування ймовірнісних сценаріїв розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах на основі моделі оптимального поєднання базових критеріїв, а також структурно-функціональної моделі відродження скотарства з урахуванням інноваційно-інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств. Це зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її теоретичну і практичну значимість.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційна робота є результатом наукових досліджень, виконаних автором відповідно до плану науково-дослідних робіт Житомирського національного агроекологічного університету за темою: «Розробити та обґрунтувати

стратегічні напрями і пріоритети формування конкурентоспроможного аграрного сектора економіки Північно-Західного регіону України» (номер державної реєстрації 0110U002406) та «Фінансова політика в аграрному секторі економіки» (номер державної реєстрації 0111U009726). У межах зазначених тем автором обґрунтовано науково-теоретичні засади та розроблено практичні рекомендації щодо відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є обґрунтування теоретичних, методичних та прикладних організаційно-економічних засад відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах. Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання:

- уточнити та доповнити теоретико-методологічні основи трактування сутності відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах;
- теоретично обґрунтувати етапність процесу відродження скотарства на основі імплементації стратегії інноваційного розвитку;
- здійснити оцінку та виявити тенденції розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах;
- ідентифікувати проблеми, що стримують процес відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах;
- обґрунтувати ймовірнісні сценарії розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах на основі моделі оптимального поєднання базових критеріїв;
- доповнити методичній інструментарій визначення оптимальних розмірів молочнотоварних ферм;
- удосконалити структурно-функціональну модель відродження скотарства з урахуванням інноваційно-інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств;
- запропонувати науковий підхід до вирішення проблем відродження галузі скотарства сільськогосподарських підприємств на основі організаційно-економічних імперативів її розвитку.

Об'єктом дослідження є процес відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних засад відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Методи дослідження. Теоретичною і методологічною основою дисертаційного дослідження є системний підхід до вивчення соціально-економічних процесів, явищ, фундаментальних положень економічної науки, раціонально обґрунтованих засад відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

У процесі дослідження використано комплекс економічних методів, зокрема: *абстрактно-логічний* – для теоретичних узагальнень, формування висновків і пропозицій; *аналізу та синтезу* – з метою ідентифікації чинників, що впливають на процеси відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах; *статистико-економічний*, зокрема його

прийоми – *графічний, порівняння, групування* – для оцінки сучасного стану та тенденцій розвитку галузі скотарства; *множинний кореляційно-регресійний аналіз* – для встановлення тісноти зв'язку між окремими факторами впливу на розвиток галузі скотарства; *метод найменших квадратів* – для визначення параметрів прогнозування ключових показників розвитку скотарства; *математичного моделювання* – для визначення індикаторів розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах на перспективу.

Інформаційною базою дослідження стали нормативно-правові акти, офіційні матеріали Міністерства аграрної політики та продовольства України, Державної служби статистики України, Головного управління статистики в Житомирській області, Департаменту агропромислового розвитку Житомирської обласної державної адміністрації, звітність сільськогосподарських підприємств, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених з питань відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах, *Internet-ресурси*, результати власних досліджень автора тощо.

Наукова новизна одержаних результатів. Основні положення та результати дослідження, які виносяться на захист й характеризують наукову новизну та особистий внесок автора, полягає у наступному:

вперше:

- запропоновано науковий підхід щодо вирішення проблем відродження галузі скотарства сільськогосподарських підприємств, в основу якого покладено організаційно-економічні імперативи її розвитку, зокрема, інноваційне оновлення виробництва, обґрунтування, скорегованої з цього приводу, потреби в інвестиціях, застосування ринкових інструментів державної регуляторної політики;

удосконалено:

- трактування сутності відродження скотарства з позиції триєдиного підходу, що характеризує його як явище (формування комплексу організаційних, економічних умов), процес (розробка механізму відродження) та систему (сукупність складових та елементів відродження, їх цілісну єдність та взаємодію із зовнішнім та внутрішнім середовищем);
- обґрунтування ймовірнісних сценаріїв розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах на основі моделі оптимального поєднання базових критеріїв: підвищення продуктивності худоби, нарощення кормової бази, збільшення поголів'я ВРХ;
- структурно-функціональну модель відродження скотарства з урахуванням інноваційно-інвестиційного забезпечення сільськогосподарських підприємств, що враховує внутрішні та зовнішні умови діяльності, потенціал інновацій та оцінку можливостей доступу до них;

дістали подальшого розвитку:

- теоретичне обґрунтування етапності процесу відродження скотарства з позицій переходу від запровадження антикризового управління та забезпечення незворотності соціально-економічних трансформацій до

- стабілізації виробництва на основі імплементації стратегії інноваційного розвитку;
- ідентифікація проблем, що стримують процес відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах, серед яких найбільш критичними є рівень концентрації поголів'я ВРХ, забезпеченість тварин кормами та недосконалість механізму державної регуляторної політики;
  - методичний інструментарій обґрунтування оптимальних розмірів молочнотоварних ферм за допомогою оцінки їх прибутковості, термінів окупності та показника ефективності інвестицій з врахуванням складності та вартості інвестиційних проектів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що розроблені в дисертації наукові підходи, висновки та практичні рекомендації сприятимуть відродженню скотарства в сільськогосподарських підприємствах.

Результати наукових досліджень прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Житомирської обласної державної адміністрації (довідка № 1762/8 від 30.07.2015 р.), Управлінням агропромислового розвитку Черняхівської районної державної адміністрації (довідка № 408/01-19 від 16.09.2015 р.) та ПП ПОСП «Світоч» Новоград-Волинського району Житомирської області (довідка № 13/27 від 07.07.2015 р.). Зокрема, практично використано пропозиції автора стосовно організаційно-технологічних та економічних умов розвитку скотарства, а також рекомендації щодо відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах та її переходу на інноваційну модель розвитку.

Теоретичні та науково-практичні доробки автора щодо відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах використовуються в навчальному процесі Житомирського національного агроекологічного університету, зокрема при викладанні дисциплін «Бюджетна система», «Організація виробництва», «Організація виробництва аграрних формувань» (довідка № 1386 від 07.09.2015 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є завершеною науковою працею, в якій викладено авторський підхід до вирішення проблем відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах. Результати наукових досліджень, які наведено в дисертації, одержано особисто автором.

Апробація результатів дослідження. Основні наукові результати дисертаційного дослідження апробовано: на Міжнародній науково-практичній конференції «Інноваційність розвитку сучасного аграрного виробництва» (Львів 2014); на Всеукраїнських науково-практичних конференціях «Обліково-аналітичне та фінансове забезпечення розвитку АПК України: проблеми та перспективи» (Житомир, 2010) та «Фінансова політика в аграрному секторі економіки» (Житомир, 2014); на Міжфакультетських науково-практичних конференціях молодих вчених «Стратегічні напрями і пріоритети формування конкурентоспроможності аграрного сектора» (Житомир, 2012, 2013), «Формування системи та механізмів обліково-фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств» (Житомир, 2010, 2011), «Формування стратегії розвитку аграрного сектора регіону» (Житомир, 2012); на конференції

(пленарному засіданні) «Сімейні ферми: стан та перспективи розвитку» (Київ, 2014).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження опубліковано в 15 одноосібних наукових працях загальним обсягом 4,49 друк. арк., з них 7 – у наукових фахових видання України (3,12 друк. арк.), 4 з яких включено до міжнародних наукометричних баз (2,01 друк. арк.), 8 – у інших наукових виданнях.

Структура та обсяг дисертаційної роботи. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (205 найменувань) та 13 додатків. Основний текст дисертації викладено на 162 сторінках, містить 28 таблиць та 44 рисунків.

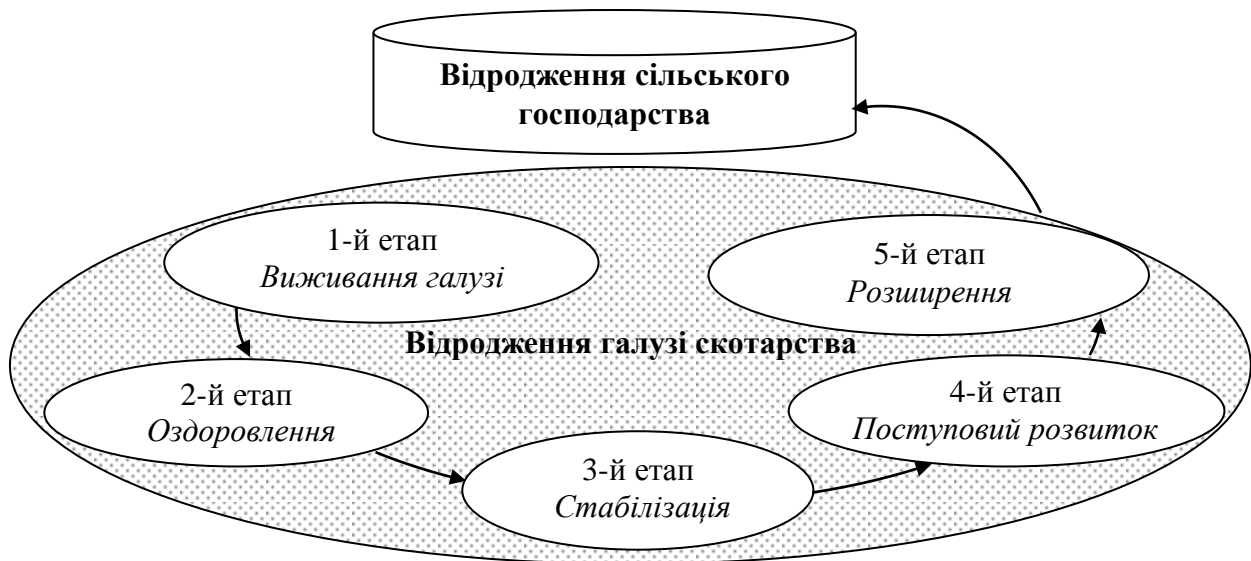
ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У першому розділі – «**Теоретичні аспекти організаційно-економічних засад відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах**» – удосконалено трактування категорії «відродження» та поняття відродження скотарства; здійснено теоретичне обґрунтування етапності процесу відродження скотарства; доведено, що забезпечення якісних системних перетворень повинно базуватися на обґрунтованому організаційно-економічному механізмі та з урахуванням ринкових інструментів державної регуляторної політики.

На основі систематизованих у процесі дисертаційного дослідження наукових підходів до трактування сутності відродження скотарства запропоновано розглядати його з позиції триєдиного підходу, що характеризує це поняття як явище, процес та систему. По-перше, поняття відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах трактується як явище, в якому відображається формування комплексу організаційних та економічних умов, проявляються позитивні та негативні якості галузі. По-друге, процесом відродження потрібно вважати комплекс послідовних дій, спрямованих на досягнення поставлених завдань. Водночас, можна стверджувати, що відродження скотарства – це поетапне впровадження організаційно-економічного механізму, який забезпечує раціональне використання його інструментів для ефективної діяльності. По-третє, під системою відродження слід розуміти сукупність взаємопов'язаних елементів, їх цілісну єдність та взаємодію із зовнішнім і внутрішнім середовищем.

Доведено, що скотарство має низку особливостей, тому відродження цієї галузі потрібно розглядати як послідовний процес впровадження комплексу заходів з управління її розвитком, який забезпечить покращення кількісних та якісних характеристик. Обґрунтовано, що відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах передбачає закономірні зміни в часі з позицій поетапного процесу ефективного управління та забезпечення високоякісних трансформаційних процесів від критичного рівня (виживання) галузі через закріплення стабільного стану (оздоровлення) до інноваційного розвитку (рис.1). Авторська позиція зводиться до того, що етапність процесу

відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах ґрунтується на переході від запровадження антикризового управління та забезпечення незворотності соціально-економічних трансформацій до стабілізації виробництва на основі імплементації стратегії інноваційного розвитку.

Рис. 1. Етапність відродження галузі скотарства

Ключовими завданнями відродження скотарства визначено: збільшення поголів'я тварин, підвищення продуктивності, докорінну модернізацію ферм і спеціалізованої техніки, удосконалення технологічного процесу, зростання прибутковості та підвищення економічної ефективності. Враховуючи зазначені завдання виокремлено основні принципи відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах, а саме: динамізм, оперативність та гнучкість, концентрація виробництва та наукове обґрунтування.

Встановлено, що активізація відроджувальних процесів неможлива без ефективної державної регуляторної політики. Це пов'язано з необхідністю правового регулювання соціально-економічних, фінансових та екологічних відносин, які складаються у процесі виробництва та реалізації продукції скотарства. Ефективне відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах забезпечується визначенням основних завдань конкретних періодів: короткостроковий (вжиття заходів для подолання критичного стану в галузі), середньостроковий (прийняття оптимальних рішень щодо управління процесами розведення та вирощування високопродуктивних порід тварин, забезпечення збалансованої годівлі тварин, формування достатньої кормової бази) та довгостроковий (практичне застосування інноваційних розробок при будівництві чи реконструкції тваринницьких приміщень і технологічних процесах виробництва молока та яловичини).

Доведено, що відродження скотарства є складним процесом, який повинен здійснюватися не лише на економічній та технологічній основі, а й з дотриманням екологічних і соціальних векторів, з метою забезпечення системного розвитку сільського господарства. Рушійні елементи відродження,

при цьому, такі: пропозиція ресурсів (фінансові, трудові, природно-біологічні) та зростання їх продуктивності на засадах інноваційних впроваджень.

Акцентовано увагу на тому, що вирішення ключових проблем відроджувальних процесів вимагає чіткого обґрунтування методичних підходів до створення дієвого механізму. Доведено, що механізм формування ефективної системи відродження потребує раціонального поєднання організаційних та економічних важелів, з метою досягнення позитивного ефекту.

У другому розділі – «Сучасний стан та тенденції розвитку скотарства в сільськогосподарських підприємствах» – здійснено оцінку сучасного стану галузі скотарства в Житомирській області; ідентифіковано проблеми, що стримують процес відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах; проаналізовано структуру витрат і рентабельність виробництва основних видів продукції скотарства.

За результатами дослідження встановлено, що в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області відбувається зменшення поголів'я великої рогатої худоби. Відтак, протягом 2011–2013 рр. поголів'я зменшилося на 3,5 тис. гол. Водночас, слід відмітити, що протягом досліджуваного періоду на 19,3 % збільшилася кількість підприємств з концентрацією поголів'я в межах 300–499 гол. та на 20 % – кількість підприємств з концентрацією в межах 1000–1999 гол. (табл. 1).

Таблиця 1

Групування сільськогосподарських підприємств Житомирської області за наявністю поголів'я великої рогатої худоби

Група підприємств за поголів'ям ВРХ, гол.	2011 р.				2013 р.				Відхилення, +/-	
	кількість підприємств		чисельність поголів'я		кількість підприємств		чисельність поголів'я		Кількість підприємств, од.	Чисельність поголів'я, тис. гол.
	од.	%	тис. гол.	%	од.	%	тис. гол.	%		
до 99	178	52,2	5,9	6,8	167	50,7	5,9	7,1	-11	-
100–299	82	24,0	15,1	17,4	77	23,3	13,7	16,4	-5	-1,4
300–499	31	9,1	12,4	14,3	37	11,2	14,6	17,5	6	2,2
500–999	34	9,9	23,5	26,9	34	10,3	24,4	29,2	-	0,9
1000–1999	10	2,9	14,2	16,3	12	3,6	17,3	20,7	2	3,1
2000–2999	5	1,5	12,1	13,9	3	0,9	7,6	9,1	-2	-4,5
Понад 3000	1	0,3	3,8	4,4	-	-	-	-	-	-
Всього	341	100	87,0	100	330	100	83,5	100	-11	-3,5

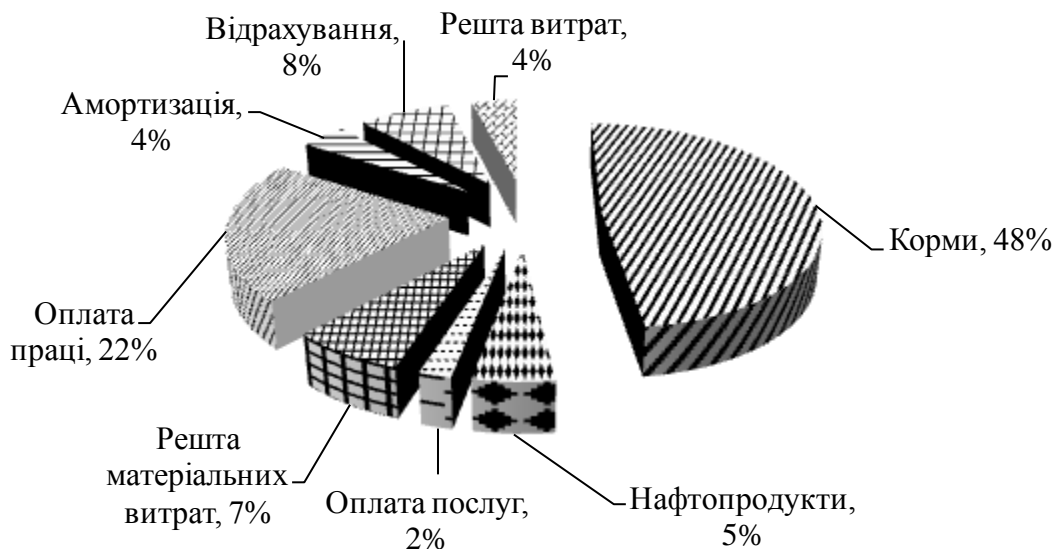
У 2013 р. середньорічний надій молока від однієї корови в господарствах усіх категорій склав 4423 кг, що на 399 кг більше, порівняно з 2011 р. При цьому, протягом досліджуваного періоду середньорічний надій молока від однієї корови в господарствах населення підвищився із 4322 кг у 2011 р. до 4703 кг у 2013 р., або на 8,8 %. Водночас, в сільськогосподарських

підприємствах підвищення складало 18,2 % і середній надій в 2013 р. становив 3454 кг.

За допомогою багатофакторного аналізу виявлено зростання валового виробництва молока за рахунок підвищення продуктивності тварин до рівня 26,71 тис. т. З огляду на скорочення чисельності поголів'я тварин, мало місце зниження виробництва молока на 10,2 тис. т. Відтак, валове виробництво молока у 2013 р. проти 2009 р. збільшилося лише на 16,5 тис. т завдяки підвищенню продуктивності корів.

Виявлено, що з-поміж усіх факторів, які впливають на рівень продуктивності корів, 60 % припадає на годівлю. При цьому, кормова база переважної більшості господарств не забезпечує повноцінної годівлі худоби. Для розуміння основних проблем, що існують на ринку кормів та виявлення чинників, які зумовлюють ці проблеми, а також з метою подальшого формування стратегії розвитку кормо виробництва, здійснено багатофакторний аналіз розвитку кормової бази. Встановлено, що зменшення виробництва багаторічних трав на сіно протягом 2009–2013 рр. у сільськогосподарських підприємствах на 133,1 тис. т відбулося за рахунок скорочення площі, однак підвищення урожайності на 1,8 ц/га зумовило збільшення валового збору в обсязі 1,3 тис. т. Виробництво кукурудзи на силос і зелений корм зменшено на 16,4 тис. т, або на 5,5 %, у т. ч. за рахунок скорочення площі на 41,3 тис. т і лише незначне підвищення урожайності доповнило валовий збір на 24,9 тис. т. Збільшення валового виробництва сіна з однорічних трав на 3,8 тис. т зумовлено, передусім, підвищенням урожайності.

Доведено, що у структурі витрат на 1 ц приросту великої рогатої худоби найбільшу питому вагу займають витрати на корми – 53 %. При цьому, рівень забезпечення кормами на одну умовну голову залишається низьким, адже лише 12 % сільськогосподарських підприємств заготовляють понад 30 ц к. од. Встановлено, що однією з причин високої собівартості 1 ц молока є висока питома вага кормів у структурі витрат (рис. 2).

Рис. 2. Структура собівартості 1 ц молока в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області, 2013 р.

Продуктивність великої рогатої худоби є ключовим фактором, від якого залежить рівень рентабельності (збитковості) виробництва. Групування сільськогосподарських підприємств Житомирської області за середньодобовим приростом ВРХ відображено в табл. 2. За результатами дослідження прослідковується чітка залежність між продуктивністю великої рогатої худоби, собівартістю, приростом живої маси на 100 га сільськогосподарських угідь та рентабельністю (збитковістю) виробництва. Встановлено, що, із підвищенням продуктивності тварин у підприємствах, спостерігається зниження збитку від реалізації продукції на 20,8 % та скорочення рівня збитковості – на 11,7 в. п.

Таблиця 2

Групування сільськогосподарських підприємств Житомирської області за середньодобовим приростом ВРХ, 2011–2013 рр.

Показник	Група підприємств за середньодобовим приростом ВРХ, г				Показник IV групи до показника I групи, %
	I	II	III	IV	
	до 300	301–350	351–400	понад 400	
Кількість підприємств, од.	26	36	30	23	–
Середньодобовий приріст живої маси, г	215	294	385	496	230,7
Виробнича собівартість 1 ц приросту, грн	1750,5	1483,6	1244,7	846,6	48,4
Поголів'я ВРХ на 100 га с.-г. угідь, гол.	19	27	39	43	226,3
Виробництво приросту живої маси ВРХ на 100 га с.-г. угідь, ц	19,8	23,4	43,2	54,3	274,2
Витрати кормів на 1 гол., ц к. од.	10,1	12,3	13,8	14,1	139,6
у т. ч. концентрованих кормів	2,1	2,9	4,1	4,3	201,7
Прибуток (збиток) від реалізації 1 ц продукції, грн	-321,5	-290,7	-276,4	-254,5	79,2
Рівень збитковості, %	-31,3	-27,7	-23,4	-19,6	11,7 в.п.

Згідно з результатами групування господарств за рівнем продуктивності корів встановлено, що між продуктивністю корів та показниками економічної ефективності виробництва молока існує чітка залежність: зі збільшенням середньорічного надою на одну корову – підвищується рівень рентабельності (табл. 3). Згідно з даними групування, вища продуктивність корів на 2740 кг у підприємствах IV групи пов'язана з нижчою собівартістю 1 ц молока – на 23,9 грн. Водночас, підприємства IV групи мають на 100 га сільськогосподарських угідь більше поголів'я корів (на 3 гол.), ніж підприємства I групи. У підприємствах IV групи виробництво молока на 100 га сільськогосподарських угідь в 3,2 раза більше, ніж у господарствах I групи. Це пояснюється використанням підприємствами IV групи інноваційних технологій виробництва, що сприяє одержанню продукції високої якості, а також за рахунок вищої ціни реалізації, порівняно із підприємствами I групи, забезпечує вищий рівень рентабельності (27,1 %). Обсяги бюджетних дотацій для розвитку тваринництва в цілому для підприємств області зросли у 1,54 раза, тоді як режим оподаткування ПДВ дозволив отримати у 2013 р. на 61 % менше коштів,

ніж у 2009 р. Водночас, державні дотації на розвиток скотарства зросли на 35 %, обсяги підтримки за рахунок ПДВ скоротилися на 26 %. Оскільки протягом досліджуваного періоду спостерігається нерівномірне спрямування ПДВ на розвиток скотарства та відсутність касового методу підтримки за рахунок бюджетних програм, є підстави стверджувати про недосконалість механізму державної підтримки.

Таблиця 3

Групування сільськогосподарських підприємств Житомирської області за середньорічним надоєм молока від однієї корови, 2011–2013 рр.

Показник	Група підприємств за середньорічним надоєм молока від корови, кг				Показник IV групи до показника I групи, %
	I	II	III	IV	
	до 2000	2001–3000	3001–4000	понад 4000	
Кількість підприємств, од.	23	28	25	21	–
Середньорічний надій на корову, кг	1560	2480	3350	4300	275,6
Виробнича собівартість 1 ц молока, грн	217,3	210,4	198,1	193,4	89,0
Поголів'я корів на 100 га с.-г. угідь, гол.	14	15	16	17	121,4
Виробництво молока на 100 га с.-г. угідь, ц	183,4	296,5	376,4	583,1	317,9
Витрати кормів на 1 гол., ц к. од.	29,5	36,3	36,6	39,7	134,6
у т.ч. концентрованих кормів	5,8	7,6	9,1	13,3	229,3
Повна собівартість 1 ц молока, грн	255,6	244,5	238,5	225,6	88,3
Реалізаційна ціна 1 ц молока, грн	210,5	246,1	253,1	286,8	136,2
Прибуток (збиток) від реалізації 1 ц продукції, грн	–45,1	1,6	14,6	61,2	135,7
Рівень рентабельності (збитковості), %	–17,6	0,7	6,1	27,1	44,7 в.п.

Отже, здійснений аналіз дав змогу виявити низку проблем, що стримують процес відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах, серед яких найбільш критичними є рівень концентрації поголів'я ВРХ, забезпеченість тварин кормами та недосконалість механізму державної підтримки.

У третьому розділі – **«Удосконалення організаційно-економічних умов відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах»** – обґрунтовано основні імперативи відродження скотарства; спрогнозовано ключові параметри процесу відродження: чисельність поголів'я ВРХ, її продуктивність та обсяги виробництва основних видів продукції; обґрунтовано модель відродження скотарства на основі інноваційно-інвестиційного розвитку; доповнено методичний інструментарій обґрунтування оптимальних розмірів молочнотоварних ферм, побудовано сценарії розвитку галузі скотарства на основі поєднання базових критеріїв (чисельність поголів'я, продуктивність, кормозабезпеченість та рентабельність).

На основі попередніх досліджень встановлено основні індикатори стану скотарства (поголів'я ВРХ на відгодівлі, поголів'я корів, виробництво молока, виробництво м'яса, середній річний удій молока від однієї корови, середньодобовий приріст на вирощуванні, відгодівлі та нагулі) та

спрогнозовано їх величини на період 2016–2020 рр. Згідно з результатами отриманих трендів за найбільш адекватними рівняннями можна стверджувати про поступове зростання показників розвитку скотарства з відновленням показників 2003 р. протягом найближчих 3-х років. Враховуючи те, що збільшення обсягів виробництва продукції скотарства потребуватиме більше кормів, за допомогою рішення задачі (максимізації цільової функції) доведено, що посівна площа кормових культур у 2020 р. має становити 32,3 %, що відповідає науково обгрунтованій нормі – 30–35 % від посівів усіх культур.

Обгрунтовано, що відродження скотарства у сільськогосподарських підприємствах повинно здійснюватися з врахуванням сукупності внутрішніх (місії і цілі, наявних ресурсів та потенціалу підприємств, менеджменту та диверсифікації) і зовнішніх (політичних, природних, технологічних, економічних та соціальних) чинників та умов інноваційно-інвестиційного забезпечення (доступу до нових технологій, потенціалу інновацій, маркетингу інновацій, швидкості зміни технологій) (рис. 3).

Рис. 3. Структурно-функціональна модель інноваційно-інвестиційного забезпечення відродження скотарства

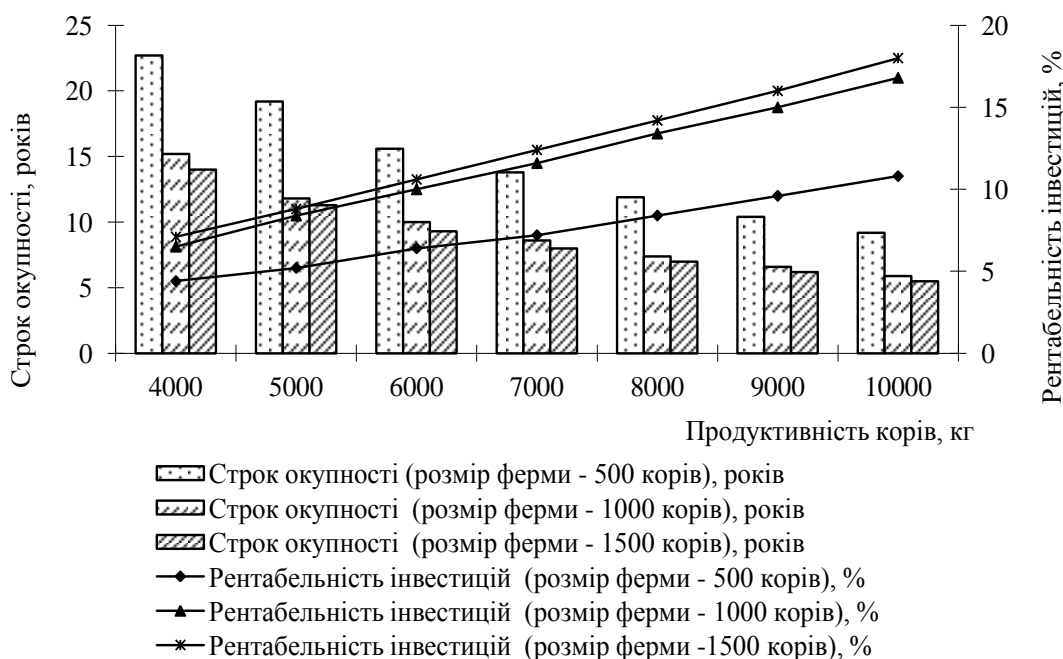
Така модель відродження дозволяє обрати оптимальний проект інноваційно-інвестиційного розвитку, що реалізуватиметься у такій

послідовності: 1) вибір інноваційно-інвестиційного проекту; 2) забезпечення й трансформація інноваційно-інвестиційних ресурсів; 3) впровадження інноваційно-інвестиційного проекту. Структурно-функціональна модель інноваційно-інвестиційного забезпечення відродження скотарства сільськогосподарських підприємств передбачає створення привабливих умов для стимулювання і підтримання достатнього рівня розвитку виробництва продукції скотарства. Всі нерозривні зв'язки моделі визначають рух і зміну елементів технологічного процесу виробництва наукомісткої продукції скотарства відповідно до закону взаємодії. Саме за таких зв'язків один елемент технологічного процесу стимулює ріст іншого та підтримує його.

Прийняття рішень відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах обґрунтовано на основі моделі співвідношень системи нечітких логічних висновків. Інтегральний показник якості ймовірного сценарію $D = f_D(X, Y, V, Z)$ враховує ступінь поєднання досягнутих підприємством базових критеріїв: 1) поголів'я ВРХ (x); 2) продуктивності худоби (y); 3) кормової бази (z); 4) рівня рентабельності (v). Оцінка прийнятності сценарію відродження скотарства у конкретному сільськогосподарському підприємстві може бути використана для прийняття одного з таких рішень: d_1 – прийняти, d_2 – прийняти з урахуванням можливості корегування, d_3 – відхилити. За результатами змодельованих параметрів встановлено, що за наявності поголів'я не більше 400 гол., продуктивності ВРХ до 3000 кг молока і середньодобовому прирості до 400 г, забезпеченості кормами менш як 15 ц к. од і рентабельності виробництва нижче 10 % процес відродження потрібно вважати недоцільним (відхилити). Позитивне рішення відродження скотарства на підприємстві потрібно приймати у випадку, якщо поголів'я худоби становить понад 700 гол., але у підприємствах низький рівень кормової бази (особливістю такого сценарію відродження буде активне нарощення кормозабезпечення) та у випадку, якщо підприємство володіє достатньою кормовою базою з низьким рівнем поголів'я худоби (прийняти з урахуванням можливості корегування). В іншому випадку, за покращення якогось із критеріїв, є підстави розглядати (приймати) проект відродження, приймаючи відповідні рішення щодо його втілення.

З метою розробки проектів відродження скотарства шляхом створення ферм та організації виробництва молока за безприв'язного утримання корів, розраховано основні показники вартості інвестиційних проектів (на 500 гол. – 25 млн грн, на 1000 гол. – 32 млн грн, на 1500 гол. – 45 млн грн) та здійснено оцінку прибутковості і термінів окупності даних проектів за показниками фактичної ціни (306 грн/ц) та собівартості 1 ц молока (246 грн/ц) (рис. 4). Встановлено, що інвестиції в сумі 25,0 млн грн, відповідно до розміру молочнотоварної ферми на 500 корів, не забезпечують необхідної рентабельності та не дозволяють повернути вкладені кошти в галузь. Доведено, що оптимальний розмір ферми передбачає утримання худоби понад 1000 гол. Враховуючи спадаючу граничну корисність, збільшення інвестицій у розширення ферми незначно поліпшує показники ефективності.

Обґрунтовано, що відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах потребує застосування злагодженого механізму державної регуляторної політики. До основних ринкових інструментів регуляторної політики віднесено: 1) удосконалення нормативно-правової бази щодо механізму державного регулювання інвестиційної діяльності в галузі; 2) регулювання рівня закупівельних цін на молоко та м'ясо ВРХ; 3) стимулювання попиту на продукцію скотарства.

Рис. 4. Строк окупності та рентабельність інвестиційних проектів у молочному скотарстві залежно від продуктивності корів та розміру ферми

Відтак, запропоновані підходи дають можливість вирішити проблему щодо обґрунтування організаційно-економічних засад відродження скотарства у сільськогосподарських підприємствах через досягнення достатнього рівня необхідних компонентів: відтворення поголів'я худоби, підвищення її продуктивності, формування кормової бази, оновлення технологічного забезпечення виробництва молока та яловичини, удосконалення механізму державного регулювання виробництва продукції скотарства.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження обґрунтовано теоретичні, методичні та прикладні організаційно-економічні засади відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах:

1. Теоретично обґрунтовано, що в сучасних умовах господарювання відродження скотарства доцільно розглядати з позиції триединого підходу, який характеризує його як явище (формування комплексу організаційних,

економічних умов), процес (розробка механізму відродження) та систему (сукупність складових та елементів відродження, їх цілісну єдність та взаємодію із зовнішнім та внутрішнім середовищем). Ефективне відродження галузі скотарства з урахуванням іманентних характеристик окремих сільськогосподарських підприємств детермінується визначенням та вирішенням ключових завдань у короткостроковому, середньостроковому та довгостроковому періодах. Ключовими завданнями відродження скотарства слід вважати: підвищення продуктивності тварин; оновлення та докорінна модернізація ферм і спеціалізованої техніки; удосконалення технологічного процесу; підвищення економічної ефективності та зростання прибутковості за рахунок впровадження сучасних інноваційних проектів у технологічні процеси; посилення інтеграційних зв'язків у галузі скотарства між виробниками, переробниками та споживачами продукції скотарства, з метою оптимізації процесу виробництва продукції скотарства.

2. Відродження галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах передбачає закономірні зміни в часі, з позицій поетапного процесу ефективного управління та забезпечення високоякісних трансформаційних процесів, від критичного рівня (виживання) галузі за рахунок закріплення стабільного стану (оздоровлення), через стабілізаційний етап (призупинення спаду виробництва продукції скотарства та закріплення показників стану галузі на рівні прийнятих державних програм) до розширення та розвитку галузі на інноваційно-інвестиційній основі. Складність процесу відродження скотарства обумовлюється необхідністю врахування не лише економічного та технологічного підґрунтя, а й дотримання екологічних та соціальних векторів, з метою забезпечення системного розвитку сільського господарства. Основними джерелами відродження, при цьому, є пропозиція факторів виробництва (фінансові, трудові, природно-біологічні ресурси) та зростання продуктивності факторів на засадах інноваційних впроваджень.

3. Встановлено, що в сільськогосподарських підприємствах Житомирської області має місце зменшення поголів'я великої рогатої худоби протягом 2011–2013 рр. на 3,5 тис. гол. Кількість підприємств, які займаються скотарством, скоротилася на 3,2 % до 330. Водночас у 2013 р. відмічено збільшення на 19,3 % кількості підприємств з концентрацією поголів'я в межах 300–499 гол. та на 20 % – з концентрацією 1000–1999 гол.

4. Найбільш вагомими проблемами, що стримують процес відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах, є рівень концентрації поголів'я ВРХ, забезпеченість тварин кормами та недосконалість механізму державної регуляторної політики. Серед факторів, які впливають на рівень продуктивності тварин, 60 % припадає на годівлю. Кормова база більшості господарств не забезпечує повноцінної годівлі худоби. У структурі витрат на 1 ц приросту ВРХ найбільшу питому вагу займають витрати на корми – 53 %, що зумовлено перевитратою кормів з розрахунку на 1 ц приросту, їх низькою якістю та високою собівартістю 1 ц к. од. При цьому, рівень забезпечення кормами на 1 умовну голову залишається низьким. Зокрема, у 2013 р. близько 12 % підприємств заготовили понад 30 тис. ц к. од. на рік на 1 умовну голову

при нормі 40–45 тис. од.; 40,1 % підприємств заготовляють на одну умовну голову в межах 5–10 ц к. од.; 24,5 % – 10–15 ц к. од.; 11,2 % – 15–20 ц к. од.

5. Розвиток скотарства в сільськогосподарських підприємствах уможливується на основі моделі оптимального поєднання базових критеріїв (співвідношення системи нечітких логічних висновків – прийняти, прийняти з урахуванням можливості корегування, відхилити), а саме: підвищення продуктивності худоби, збільшення поголів'я ВРХ, нарощення кормової бази. Згідно з розв'язанням такої моделі процес відродження вважається недоцільним за таких умов: наявність поголів'я – до 400 гол., продуктивність ВРХ – до 3000 кг молока, середньодобовий приріст – до 400 г, забезпеченість кормами – до 15 ц к. од, рентабельність виробництва – до 10 %. За умови покращання хоча б одного з критеріїв є підстава розглядати проект відродження, приймаючи відповідні рішення щодо його втілення.

6. Обґрунтування оптимальних розмірів молочнотоварних ферм слід здійснювати за допомогою розробленого методичного інструментарію, що передбачає оцінку їх прибутковості, термінів окупності та показника ефективності інвестицій з урахуванням складності та вартості інвестиційних проектів. На основі розрахунку потреби в інвестиціях на 2016 р. для створення молочнотоварних ферм виявлено, що інвестиції в сумі 25 млн грн (відповідає розміру молочнотоварної ферми на 500 гол.) не забезпечують необхідної рентабельності та не дозволяють повернути інвестовані кошти в галузь. Прийняттого рівня рентабельності інвестицій можна досягти лише на фермах з кількістю поголів'я понад 1000.

7. Відродження скотарства сільськогосподарських підприємств повинно здійснюватися на основі структурно-функціональної моделі з урахуванням сукупності внутрішніх (місії і цілі, наявних ресурсів та потенціалу підприємств, менеджменту та диверсифікації) і зовнішніх (політичних, природних, технологічних, економічних та соціальних) чинників та умов інноваційно-інвестиційного забезпечення (доступу до нових технологій, потенціалу інновацій, маркетингу інновацій, швидкості зміни технологій). Така модель відродження дозволяє обрати оптимальний проект інноваційно-інвестиційного розвитку, що реалізовуватиметься у такій послідовності: 1) вибір інноваційно-інвестиційного проекту; 2) забезпечення й трансформація інноваційно-інвестиційних ресурсів; 3) імплементація інноваційно-інвестиційного проекту.

8. Вирішення проблем відродження галузі скотарства сільськогосподарських підприємств доцільно здійснювати за допомогою запропонованих наукових підходів щодо обґрунтування організаційно-економічних засад відродження скотарства у сільськогосподарських підприємствах через досягнення достатнього рівня необхідних компонентів: підвищення продуктивності тварин; формування повноцінної кормової бази; удосконалення нормативно-правової бази щодо механізму державного регулювання інвестиційної діяльності в галузі; регулювання рівня закупівельних цін; стимулювання попиту на продукцію скотарства; оновлення технологічного забезпечення виробництва молока та яловичини; інноваційного

оновлення виробництва та обґрунтування скорегованої з цього приводу потреби в інвестиціях.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

У вітчизняних наукових фахових виданнях, віднесених до міжнародних наукометричних баз:

1. Мартинюк Г. П. Стан кормовиробництва в агроформуваннях Житомирської області / Г. П. Мартинюк // Наука й економіка. – 2015. – Вип. 2 (38). – С. 53–58 (0,38 друк. арк.).

2. Мартинюк Г. П. Перспективи розвитку скотарства в аграрних формуваннях Житомирської області / Г. П. Мартинюк // Бізнес Інформ. – 2015. – № 7. – С. 178–184 (0,54 друк. арк.).

3. Мартинюк Г. П. Економічні засади забезпечення ефективності селекційно-племінної роботи / Г. П. Мартинюк // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. – 2015. – № 4, т. 1. – С. 182–187 (0,55 друк. арк.).

4. Мартинюк Г. П. Інноваційно-інвестиційне забезпечення як шлях відродження скотарства / Г. П. Мартинюк // Молодий вчений. – 2015. – № 9 (24). – С. 91–96 (0,54 друк. арк.).

У наукових фахових виданнях України:

5. Мартинюк Г. П. Сучасний стан розвитку галузі скотарства у сільськогосподарських підприємствах Житомирської області / Г. П. Мартинюк // Вісн. ЖНАЕУ: наук.-теорет. зб. – 2010. – № 2, т. 2. – С. 249–256 (0,39 друк. арк.).

6. Мартинюк Г. П. Стан та напрями збільшення виробництва продукції скотарства в Житомирській області / Г. П. Мартинюк // Вісн. ЖНАЕУ: наук.-теорет. зб. – 2011. – № 1, т. 2. – С. 271–276 (0,31 друк. арк.).

7. Мартинюк Г. П. Теоретичне обґрунтування етапів відродження галузі скотарства / Г. П. Мартинюк // Вісн. ЖНАЕУ: наук.-теорет. зб. – 2012. – № 1, т. 2. – С. 204–211 (0,41 друк. арк.).

В інших наукових виданнях:

8. Мартинюк Г. П. Стан виробництва продукції скотарства у господарствах Житомирської області / Г. П. Мартинюк // Обліково-аналітичне та фінансове забезпечення розвитку АІЖ України: проблеми та перспективи : матер. всеукр. наук.-практ. конф. присвяченої 40-річчю економічному факультету, 25–26 лист. 2010 р. – Житомир, 2010. – С. 147–149 (0,11 друк. арк.).

9. Мартинюк Г. П. Організаційно-економічний механізм відродження галузі скотарства та його інструменти / Г. П. Мартинюк // Стратегічні напрями і пріоритети формування конкурентоспроможності аграрного сектора : матер. конф. молодих вчених-економістів, 23–24 лист. 2011 р. – Житомир, 2012. – С. 19–22 (0,11 друк. арк.).

10. Мартинюк Г. П. Основні засади та принципи відродження галузі скотарства / Г. П. Мартинюк // Формування системи та механізмів обліково-фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств: матер. наук.-практ. конф. кафедри бух. обліку та фінансів і аудиту, 14–15 груд. 2011 р. – Житомир, 2012. – С. 315–317 (0,16 друк. арк.).

11. Мартинюк Г. П. Теоретико-методологічне дослідження дефініції «відродження» / Г. П. Мартинюк // Формування стратегії розвитку аграрного сектора регіону: матер. Восьмої міжфакульт. наук.-практ. конф. молодих вчених, 26 квіт. 2012 р. – Житомир, 2012. – С. 39–40 (0,12 друк. арк.).

12. Мартинюк Г. П. Фінансування відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах / Г. П. Мартинюк // Стратегічні напрями і пріоритети формування конкурентоспроможності аграрного сектора: матер. конф. молодих вчених-економістів, 21 лист. 2012 р. – Житомир, 2013. – С. 27–29 (0,18 друк. арк.).

13. Мартинюк Г. П. Державна підтримка відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах / Г. П. Мартинюк // Наукові читання – 2013. – Житомир: ЖНАЕУ, 2013. – Т. 2. – С. 163–166 (0,22 друк. арк.).

14. Мартинюк Г. П. Банківське кредитування як інструмент відродження галузі скотарства ринкової економіці / Г. П. Мартинюк // Наукові читання – 2014. – Житомир: ЖНАЕУ, 2014. – С. 379–382 (0,22 друк. арк.).

15. Мартинюк Г. П. Зовнішнє інвестування як засіб відродження галузі скотарства сільськогосподарських підприємств у ринкової економіці. / Г. П. Мартинюк // Фінансова політика в аграрному секторі економіки: матер. Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф., Житомир, 16–18 жовт. 2014 р. – С. 73–78 (0,25 друк. арк.).

АНОТАЦІЯ

Мартинюк Г. П. Організаційно-економічні засади відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності). – Житомирський національний агроекологічний університет Міністерства освіти і науки України, Житомир, 2016.

У дисертаційній роботі досліджено та узагальнено теоретико-методологічні основи і розроблено практичні рекомендації щодо відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах. Запропоновано авторське трактування поняття відродження скотарства. Теоретично обґрунтовано етапність процесу відродження скотарства на основі імплементації стратегії інноваційного розвитку. Проаналізовано сучасний стан галузі та ідентифіковано проблеми, що стримують процес відродження скотарства в сільськогосподарських підприємствах. Обґрунтовано ймовірнісні сценарії розвитку скотарства на основі моделі оптимального поєднання базових критеріїв. Доповнено методичний інструментарій визначення оптимальних розмірів молочнотоварних ферм. Удосконалено структурно-функціональну

модель відродження скотарства з урахуванням інноваційно-інвестиційного забезпечення сільськогосподарських виробників. Запропоновано науковий підхід до вирішення проблем відродження галузі скотарства в сільськогосподарських підприємствах на основі організаційно-економічних імператив її розвитку.

Ключові слова: скотарство, відродження, кормова база, інноваційно-інвестиційне забезпечення, державне регулювання.

АННОТАЦІЯ

Мартынюк Г. П. Организационно-экономические основы возрождения скотоводства на сельскохозяйственных предприятиях. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.04 – экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности). – Житомирский национальный агроэкологический университет Министерства образования и науки Украины, Житомир, 2016.

В диссертации уточнено и дополнено теоретико-методологические основы трактовки сути возрождения скотоводства на сельскохозяйственных предприятиях. Установлено, что возрождение скотоводства необходимо рассматривать с позиции триединого подхода, который характеризует его как явление, процесс и систему. Доказано, что отрасль скотоводства имеет ряд своих особенностей, поэтому возрождение отрасли нужно рассматривать как последовательный процесс внедрения комплекса мероприятий по управлению развитием, который обеспечит улучшение количественных и качественных характеристик. Теоретически обоснована этапность процесса возрождения скотоводства на основе имплементации стратегии инновационного развития. Определены ключевые задачи возрождения скотоводства: увеличение поголовья животных; повышение продуктивности, коренная модернизация ферм и специализированной техники; совершенствование технологического процесса; повышение экономической эффективности и роста рентабельности.

Выделены основные принципы возрождения скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях, в частности: динамизм, оперативность и гибкость, концентрация производства и научное обоснование. Установлено, что активизация возрождения невозможна без эффективной государственной регуляторной политики.

Проанализировано современное состояние отрасли и идентифицированы проблемы, сдерживающие процесс возрождения скотоводства в сельскохозяйственных предприятиях. По результатам исследования установлено, что на сельскохозяйственных предприятиях Житомирской области происходит уменьшение поголовья. Доказано, что в структуре издержек на 1 ц прироста крупного рогатого скота значительный удельный вес занимают издержки на корма – 53 %. Высокий удельный вес связан с перерасходом кормов в расчете на один центнер прироста, их низким качеством

и высокой себестоимостью 1 ц к. ед. При этом, на оплату труда приходится 19 % от всех расходов.

При помощи научных исследований установлено, что из всех факторов, влияющих на уровень производительности коров, 60 % приходится на кормление. При этом, кормовая база подавляющего большинства хозяйств не обеспечивает полноценного кормления скота. С помощью факторного анализа установлено, что уменьшение производства многолетних трав на сено за 2009–2013 гг. на сельскохозяйственных предприятиях на 133,1 тыс. т произошло за счет сокращения площади, однако повышение урожайности на 1,8 ц./га обусловило увеличение валового сбора в размере 1,3 тыс. т.

Прослеживается четкая зависимость между производительностью крупного рогатого скота, себестоимостью, приростом живой массы на 100 га сельскохозяйственных угодий и рентабельностью (убыточностью) производства. Установлено, что с повышением продуктивности животных на предприятиях наблюдается ниже на 20,8 % убыток от реализации продукции и высший уровень рентабельности – на 11,7 п. п.

Обоснованы вероятностные сценарии развития скотоводства на основе модели оптимального сочетания базовых критериев (соотношение системы нечетких логических выводов – принять, принять с учетом возможности корректировки, отклонить), а именно: повышение продуктивности скота, увеличение поголовья КРС, наращивание кормовой базы. Согласно решения такой модели процесс возрождения считается нецелесообразным при следующих условиях: наличие поголовья – до 400 гол., производительность КРС – до 3000 кг молока, среднесуточный прирост – до 400 г, обеспеченность кормами – до 15 ц к. ед, рентабельность производства – до 10 %. При улучшении хотя бы одного из критериев необходимо рассматривать проект возрождения, принимая соответствующие решения по его воплощению.

Дополнен методический инструментарий определения оптимальных размеров молочно-товарных ферм. Расчеты показывают, что размеры фермы и продуктивность коров прямо влияют на показатели рентабельности инвестиций и обратно – на сроки окупаемости проекта. Усовершенствована структурно-функциональная модель возрождения скотоводства с учетом инновационно-инвестиционного обеспечения сельскохозяйственных производителей. Предложен научный подход к решению проблем возрождения отрасли скотоводства сельскохозяйственных предприятий на основе организационно-экономических императивов ее развития. Благодаря предложенной программе сельскохозяйственные предприятия получают возможность формировать инновационно-инвестиционную стратегию в соответствии с национальным инновационно-инвестиционным курсом развития страны в условиях модернизации экономики. Решение задач по инновационно-инвестиционному развитию скотоводства в перспективе позволит предприятиям усовершенствовать: управление производством и реализацию продукции скотоводства, работу с партнерами, ведение переговоров, формирование ценообразования, организацию инновационно-инвестиционной деятельности,

мониторинг юридической и нормативно-правовой основы ведения бизнеса, преодолеть конкуренцию на рынке данной продукции и тому подобное.

Ключевые слова: скотоводство, возрождение, кормовая база, инновационно-инвестиционное обеспечение, государственное регулирование.

SUMMARY

Martynyuk G. P. The organizational and economic principles of cattle breeding revival at agricultural enterprises. – Manuscript.

Thesis for a Candidate degree in Economics in speciality 08.00.04 – Economy and Management of Enterprises (in accordance with the kinds of economic activities). – Zhytomyr National Agroecological University of the Ministry of Education and Science of Ukraine, Zhytomyr, 2016.

The theoretical and methodological foundations of interpreting the essence of cattle breeding revival at agricultural enterprises are specified and complemented in the thesis. The phasing process of cattle breeding revival based on the implementation of innovative development strategy is theoretically substantiated. The present-day situation in the industry is analyzed and the problems hampering the revival of cattle breeding at agricultural enterprises are identified. The probable scenarios of cattle breeding development based on the model of optimum combination of base criteria are substantiated. The methodical tools for determining the optimum size of dairy farms are updated. The structural and functional model of cattle breeding revival with the respect to the innovation and investment support of agricultural producers is improved. The scientific approach to the solution of the problems of revival in cattle breeding at agricultural enterprises based on the organizational and economic imperatives of its development is suggested.

Key words: cattle breeding, revival, fodder basis, innovation and investment support, state regulation.

Підписано до друку 06.01.2016
Папір друкарський. Друк офсетний.
Гарнітура TimesNewRoman.
Ум. друк. арк. 0,9. Формат 60x90/16
Наклад 100 примірників. Зам. № 59

Віддруковано з готових оригіналів-макетів автора
У Житомирському комунальному книжково-газетному видавництві «Полісся»
10008, м. Житомир, вул. Шевченка, 18-а
Свідоцтво про внесення до Державного реєстру: серія ЖТ № 5 від 26.02.2004 р.